

TITO TÖRTÉNELMI MŰVE — A SZOCIALISTA FORRADALOM TARTÓS ALAPJA ÉS ÚTMUTATÓJA*

Tito több mint hét évtizedig volt tagja és harcolt rendületlenül a jugoszláv munkásmozgalomban. Hősi vezető volt a nagy népfelszabadító háborúban és a szocialista forradalomban. Három és fél évtizeden át irányította az öngazgatású, szabad, független és el nem kötelezett Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság fejlődését, miközben megszakítás nélkül négy évtizedig a legfelsőbb tisztségeket töltötte be a jugoszláv kommunisták forradalmi szervezetében.

Jugoszlávia munkásosztálya, dolgozói, nemzetei és nemzetiségei ebben az időszakban a szociális és nemzeti felszabadításukért vívott harcban legsorsdöntőbb napjaikat éltek meg. Így azután a munkásosztály és élgárdájának, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek minden tartós irányvétele és megvalósítása — az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szilárd szocialista közösségének létrehozása, a testvériség—egység, a dolgozók öngazgatása, a függetlenség, az elnemkötelezettség politikája és szocialista forradalmunk további nagy vívmányai — magukon viselik Tito történelmi egyéniségének jelét.

A humánusabb társadalomért a saját országában vívott harccal párhuzamosan, Tito fáradhatatlanul kiállt a jobb és humánusabb, leigázástól és kizsákmányolástól mentes világ mellett, amivel távlatot tudott felmutatni abban a korban, amikor az emberiségnek szembe kell néznie a fennmaradása felett érzett sötét aggodalmakkal. Ahhoz hasonlóan, ahogyan Lenin megnyitotta a világban a szocialista forradalmak korszakát, Tito életműve is erőteljesen hozzájárult a világfolyamatot jelentő szocializmus fejlődéséhez és megerősödéséhez, s egyéniségével hatotta át a népeknek a világ minden, kis és nagy országa közötti egyenjogú és demok-

* A JKSZ Központi Bizottságának Jelentéséből (Jelentés a JKSZ Központi Bizottságának tevékenységéről és a JKSZ tevékenységének alapvető jellegzetességei a Jugoszláv Kommunista Szövetség tizenegyedik és tizenkettedik kongresszusa közötti időszakban. Kommunista, Belgrád, 1982 márciusa. A Jelentés részletesen méltatja Edvard Kardelj munkásságát is, ez alkalommal azonban — születésének 90. évfordulója kapcsán — csak a Tito elvtársról szóló részt közöljük.

ratikus politikai és gazdasági viszonyokért vívott harcát, függetlenül attól, hogy milyen társadalmi berendezést alakítottak ki.

A marxizmus melletti következetes kiállás, a munkásosztály történelmi küldetésébe vetett megingathatatlan hit, a néptömegekkel és forradalmi törekvéseikkel való szerves egybeforrás, a jelenkori emberiség alapvető elméleti és gyakorlati gondjainak mélységes megértése, a gondolatok átfogó jellege és szerves, lendületes egybekapcsolódásuk a közvetlen cselekvéssel — mindez együttvéve alkotja Tito nagyságát a világ szocialista mozgalmában. Tito, alkotói módon alkalmazva a marxista módszert, mélyen behatolt a társadalmi folyamatokba, a jelenkori történelem legfontosabb alakulásaiba és felmérte azokat a problémákat és követelményeket, amelyeket a jelenkori történelem vetett fel. Egyértelműen ráérezett az események értelmére és a fejlődési törekvésekre azokban a történelmi pillanatokban is, amikor nagyon sokan képtelenek voltak tájékozódni. Kevés olyan nagy alakja van a világ munkásmozgalmának történelmének, akiknek életművében megvalósult a gondolat és az akció, a tudományos marxista elmélet és a forradalmi gyakorlat teljes mérvű alkotói szellemű kapcsolata.

Tito, mint proletárharcos, gondolkodó és forradalmi alkotó, világosan látta azokat az utakat, formákat és eszközöket, amelyek segítségével a történelem által korosztályának nyújtott lehetőségeket valósággá lehetett változtatni. Ennek köszönhetően társadalmi feltételek alakultak ki, hogy a munkásosztály, mint népének leghaladóbb ereje, a szocialista öngazgatást fejlesztve teljesíthesse élcsapat szerepét. Ennek révén a jugoszláv szocialista forradalom az elméletben és a gyakorlatban egyaránt következetes maradt Marx nézetéhez, hogy a munkásosztály felszabadítása csak a munkásosztály műve lehet.

A forradalmi célok megvalósításakor Tito mindig az embert és boldogságát tartotta szem előtt. Úgy vélte, hogy az emberek között az emberségért, a jobb és humánusabb kapcsolatokért, a szabad termelőként, öngazgatóként és alkotóként jelentkező emberért vívott harc a munkásosztály küzdelmének célja és értelme. Ez az erőfeszítés, a történelem és a forradalom humanizálása melletti, a saját országának és cselekvő forradalmi mozgalmának példájával alátámasztott kiállás hatja át Tito forradalmi életművének teljességét.

Tito szüntelenül kiterjesztette és elmélyítette a forradalom vízióját, utolsó leheletéig figyelt ennek a vízióknak az életre keltésére, a mindennapi forradalmi gyakorlatra. Munkásként testközelből ismerkedhetett meg a társadalmi valósággal és tárta fel törvényszerűségeit, miközben saját képet alakított ki a jelenkori világról és az emberről. A saját tapasztalata alapján szerzett ismereteket arról, hogy a munkásosztály problémái és helyzete a kapitalista társadalomban lényegében mindeütt azonos. Ez vált és maradt is meg alapnak Tito politikai ténykedésében, erre építve alakította ki a munkásszolidaritásért, a munkásosztály akcióinak egységéért, különösképpen pedig élcsapatának eszmei és akcióegységéért vívott harc motívumait és eszközeit. Ez készítette arra,

hogy közvetlenül az első világháború kitörése előtt csatlakozzon a szakszervezeti és a szociáldemokrata mozgalomhoz, majd később arra, hogy csatlakozzon az októberi forradalomhoz, aminek fürgetegében a Kommunista Párt tagja lett.

Az októberi szocialista forradalom győzelme megszilárdította Titónak azt a meggyőződését, hogy beköszöntött a szocializmus korszaka. Megértette, hogy a szocialista forradalmakat csak akkor lehet véghezvinni, ha a legszélesebb néptömegek kezdeményezik és valósítják meg. Erre alapozta Tito a forradalmi kommunista párt koncepcióját, aminek révén a munkásosztály válhat saját történelmének szubjektumává. Tito tehát, még mielőtt a JKP élére került volna, már világosan kialakított nézetekkel rendelkezett, hogyan és milyen irányban kell hatnia a munkásosztály és a dolgozók forradalmi élcsapatának. Saját tapasztalatai és felismerései alapján alakult ki Titóban az a szilárd meggyőződés, hogy a munkásosztály érdekei azonosak a népek érdekeivel. Megértve Jugoszlávia népeinek évszázados törekvését, hogy egységben éljenek, már 1936 novemberében a „Pismo za Srbiju” című írásában jóformán teljes képet festett az eljövendő, vagyis az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek mai szocialista föderatív közösségéről.

Tito gazdag forradalmi munkássága megbízható támaszt jelentett a Jugoszláv Kommunista Pártnak, a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom előkészítését és végrehajtását meghatározó platformjának kidolgozásában. Pártunk csak Tito vezetése alatt, amikor szakított a szektássággal és a dogmatizmussal, tudta világosan felmérni a nemzeti és a parasztkérdés jelentőségét, hogy azután ezen az alapon, a problémák megoldása céljából, forradalmi harcra szólítsa a tömegeket. Ez azonban nemcsak népfelszabadító háborúnk kiterjedtségét és erejét határozta meg sorsdöntő módon, hanem egyúttal megfelelt a jelenkor objektív törvényszerűségeinek és követelményeinek is. A történelmi gyakorlat bizonyította később és bizonyítja ma is, hogy a népfelszabadító harc uralkodó formát jelent a jelenkori világ szocializmus felé tartó forradalmi átalakulásában.

A stratégiai irányvétel — ami sajátos jelleggel ruházta fel a jugoszláviai forradalmat — az volt, hogy biztosítani kell a munkásosztály vezető szerepét a nemzeti felszabadulásért harcoló széles körű, demokratikus és patrióta felszabadító mozgalomban. A JKP ilyen politikájának köszönhetően nem volt tétovázás azt illetően, hogyan kell irányítani a népfelszabadító háborút, továbbá azzal kapcsolatban sem voltak kételességek, hogy hogyan kell az antifasiszta harcot a szocialista forradalom tartalmával megtölteni. Noha minden igazi forradalom alkotó, egyedülálló és megismételhetetlen tett, a Tito vezette jugoszláv szocialista forradalom eredeti stratégiája és gyakorlata hozzájárult ahhoz, hogy ezt az igazságot napjainkban jobban megértsék és még inkább elfogadják a világ munkásmozgalmában, mintegy igazolva Marx és Lenin tézisét, hogy különböző utakon járva lehet fejleszteni a szocializmust.

Tito forradalmi stratégiáját a munkásosztály történelmi szerepét és for-

radalmi öntevékenységet hirdető marxista állásfoglalásra, a szervezett néptömegek alkotó erejére alapozta, amihez párosul a forradalmi élcsapat vezető, eszmei-politikai irányító tevékenysége. Jugoszláviában a szocialista forradalom a JKP politikai erejével kialakított odaadó harcosok sokaságának, tudatos harcának, erőfeszítéseinek és áldozatainak révén valósult meg. Tito döntő mértékben befolyásolta a JKP, illetve a JKSZ felkészítését, hogy a munkásosztály igazi élcsapata legyen minden csatájában és győzelmében, hogy megtestesítse a leghaladóbb társadalmi gondolatokat és akciókat, hogy mindenkor képes legyen megfogalmazni a közvetlen célokat és a harci platformot, eredményesen serkentse, egyesítse és irányítsa a munkásosztály és a dolgozók mindegyikének forradalmi energiáját. A pártért, a pártot bomlasztó frakciózás, de ugyanakkor a felosztására tett kísérletek elleni eltökélt harcával kezdte ezt meg, amikor konkrét akciókat kezdeményezett a munkásosztállyal kapcsolatban álló pártszervezetek létrehozása és fejlesztése érdekében, dolgozva a párt felkészítésén, hogy a néptömegek által vívott csaták élére állhasson és rálelhessen a győzelemhez vezető utakra. Tito, amikor az ilyen párt kialakításáért küzdött, egyben személyes példamutatásával is növelte a párt tekintélyét. Magatartása az 1928-ban lezajlott bírósági tárgyaláson nagy eseményt jelentett a JKP, a párt fejlődése és felkészülése számára. Ekkor vált Tito és maradt meg tartósan példává, hogyan kell a kommunistáknak küzdeni azért az eszméért, ami mellett teljes lényével elkötelezte magát.

A JKP, Tito harcának köszönhetően, amit a párt tisztaságáért és konszolidálásáért, önálló ténykedéséért és az új Központi Bizottság felkészítéséért vívott a növekvő fasiszta veszedelem és a jugoszláviai nemzetek függetlensége elleni agresszió körülményei között, eszmeileg és politikailag egységes, szilárdan megszervezett harci erővé változott, amelynek tagjaira a magas fokú tudat, felelősség, a munkásosztály és a nép érdekei melletti elkötelezettség, az opportunizmus és a szektásság, a dogmatizmus és a frakciózás elvetése volt jellemző. Titónak nagy érzéke volt a káderek kiválasztásához és neveléséhez, önállóságuk és kezdeményező-készségük fejlesztéséhez, bízott bennük és támaszkodott rájuk, ami hozzájárult egész sereg forradalmár kialakításához, akik képesek voltak megfelelni azoknak a feladatoknak, amelyeket a JKP állított eléjük.

A munkásosztályt, más haladó és demokratikus erőket mozgósítva a párt közvetlen kapcsolatot alakított ki a legszélesebb néptömegekkel, mégpedig a legmélyebb illegalitás feltételei között, ami különösen a január 1-i diktatúra bevezetése után vált szükségessé. Megalakul az antifasiszta és demokratikus, haladó és hazafias erők kiterjedt és egységes frontja a „békéért, kenyérért és szabadságért”, a társadalmi haladásért vívott harcban. A pártnak az osztály- és a nemzeti jelleg egységéből kiindulva sikerült világos programot megfogalmaznia a nemzeti kérdés megoldására. A Szlovén és a Horvát Kommunista Párt megalakulásával, majd később más országokban, illetve Jugoszlávia történelmi tartományaiban is, feltételek alakultak ki, hogy a párt, a fasiszmus elleni harcban

magasra emelje a nemzetek szabadságáért és egyenjogúságáért vívott harc lobogóját is, amivel megerősítette minden erő frontját és egységét, de nemcsak a megszállókkal szemben, hanem a nemzeti elnyomás minden válfaja ellen is. Ennek révén sikerült biztosítani, hogy a jugoszláv kommunisták a megfelelő helyet foglalják el a bekövetkező eseményekben, hogy vezető erőként jelentkezzenek a győzedelmes népfelszabadító harcban és szocialista forradalomban.

Tito, amikor hazánk konkrét feltételeivel összhangban kidolgozta a jugoszláv forradalmi mozgalom stratégiáját és taktikáját, egyben megszabadította a párt forradalmi irányvételét is a doktrinér formuláktól és az idegen receptektől. Forradalmi munkásmozgalmunk önállósulási törekvése annak a szükségszerűségnek a megnyilvánulása volt, hogy a jugoszláv kommunisták és a dolgozó tömegek forradalmi akcióit éppen a szocializmusért vívott harc érdekében meg kell szabadítani a külső nyomásoktól és gátlásoktól.

A Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt tevékenységét mindig hozzáidomította a munkásosztály harcának objektív feltételeihez és szükségleteihez, hogy minél eredményesebben megoldhassa azokat az alapvető feladatokat, amelyek a forradalmi fejlődés bizonyos szakaszaiban jelentkeztek. Tito számára a proletárok pártja, a kommunista párt élő szervezetet jelentett, ami állandóan megújul és erejét a néptömegekkel fenntartott szoros kapcsolataiból meríti, megértve a munkásosztály és a népmélyről jövő törekvéseit és érdekeit. A JKP nem áttételnek, hanem önálló szervezetnek tekinti a társadalmi-politikai szervezeteket. A Népfront koncepcióját védve és szembeszegülve azokkal a bírálókkal, hogy a JKP elmerül a Népfrontban, Tito rámutatott arra, hogy szó sincs a párt gyöngüléséről, hanem egy, a más szervezetekhez való, lényegében újféle viszonyulásról. A saját érdekeikért és jogaikért vívott harcban a szakszervezeteket erőteljes eszköznek, a munkásosztály szilárd támaszának tekintette. A JKISZ 1940 szeptemberében megtartott hatodik értekezletén a párt és az ifjúsági szervezet közötti viszonyokról szólva, Tito hangsúlyozta az ifjúsági szervezet önállóságának és függetlenségének szükségességét, ahol a kommunistáknak munkájukkal kell hozzájárulniuk a közös célok eléréséhez. Tito ezért szállt síkra napjainkban is következetesen amellest, hogy a kommunisták akcióikat olyan szervezési és politikai formákban, olyan módszerekkel vezessék, amelyek biztosítani tudják, hogy a Kommunista Szövetség a politikai rendszeren belül harcoljon a szocialista öngazgatású progresszív megoldásokért, nem pedig a társadalmi döntéshozatal megtestesítőjeként az öngazgatású demokratikus rendszer és szubjektív tényezői felett, illetve kívül.

A szocialista öngazgatás politikai rendszerének és a tengelyét alkotó küldöttrendszer fejlődésével Tito a Szocialista Szövetségben a tömegek öngazgatási összejövételének azt a formáját látta, ami — legkiterjedtebb politikai alapként — hozzájárul a hatékonyabb küldöttrendszerű és öngazgatási döntéshozatalhoz. Mindig ott foglalva helyet, ahol lebonyolódik a dolgozók és a polgárok öngazgatási és politikai tevékenysége.

Tito hangsúlyozta, a Kommunista Szövetségnek nyíltan kell fogadnia kezdeményezéseiket, erre kell építenie határozatait és vezetni politikai akcióját. A JKSZ csak így lehet az, amit követelünk tőle — a tömegek forradalmi pártja és legerősebb fegyvere.

Tito határozottan kiállt a pártnak a demokratikus centralizmus elve alapján történő kiépítése, a véleményszabadság és a nézetek harca mellett, de ugyanakkor a demokratikusan elfogadott állásfoglalások és határozatok következetes alkalmazása, a kollektív munka, irányítás és felelősség elvének alkalmazása mellett is. Tito mélyszéges meggyőződése szerint a Kommunista Szövetségben belül demokratikus viszonyok alapvetően meghatározzák a párt vezető szerepének valóra váltását és a társadalom demokratikus viszonyainak fejlődését. A XI. kongresszuson elmondott beszámolójában Tito hangsúlyozta, hogy „alkotó jellegű párbeszédet csak olyan demokratikus légkörben és baráti viszonyban lehet folytatni, amelyben az ember szabadon kinyilváníthatja minden kérdésre vonatkozó véleményét, hogy azután közösen alakuljanak ki az álláspontok és együttesen induljanak az akciók”.

Tito a JKSZ eszmei-politikai és akcióegységének erősítésében találta meg a szocialista öngazgatású társadalom további fejlődésének, a jugoszláviai nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága, testvérisége—egysége megszilárdításának biztosítékát. Szilárd meggyőződése volt, hogy a JKSZ csak akkor tevékenykedhet a munkásosztály élcsapataként, ha megvan forradalmi munkásmozgalmunk részeinek és teljességének is az egysége, illetve, ha harcot folytat az egységes osztályérdekek megvalósításáért. Ennek köszönhetően a Jugoszláv Kommunista Szövetség mindig talált magában elegendő erőt, hogy leküzdje a tornyosuló nehézségeket, de a válásághelyzeteket is, beleértve a saját soraiban jelentkező széthúzás leküzdését is.

A saját gyakorlatával szembeni bíráló viszonyulást fejlesztve, állandóan a forrásértékű marxizmusra támaszkodva, sohasem megfélemlítve a forradalom céljairól és tapasztalatairól, a Tito vezette Jugoszláv Kommunista Pártnak sikerült szembeszegülnie azokkal a törekvésekkel, és veszélyekkel, amelyek azzal fenyegettek, hogy a népek öntevékenysége és öngazgatása elveszik vagy megkövesedik a társadalmi, különösképpen azonban az állami élet intézményesített formáiban. A JKP ezekre az alapokra építve fejlesztette ki és formálta meg a társadalmi és munkásöngazgatásra vonatkozó koncepcióját, a társadalmi viszonyok olyan formájaként és tartalmaként, amelyek leginkább megfelelnek a munka, a munkásosztály és az ember felszabadítására, a szabad egyéniségeknek a szabad társult munka feltétele közötti sokrétű fejlődésére vonatkozó marxista tanításnak.

Tito forradalmi látókisága sorsdöntő szerepet játszott a népfelszabadító harc koncepciójának és céljainak kijelölésében és megvalósításában, kiterjedésében, társadalmi lényegében és végkifejletében. Az a tény, hogy a forradalmi történések során Európában első ízben fonódott össze a népfelszabadító háború a szocialista forradalommal, újfajta minőséget

jelentett. A Tito vezette JKP, mivel nem fogadta el sem a kapitulációt, sem pedig az ország feldarabolását, abban az időben kezdte meg felkészülését a fegyveres harcra, amikor igen sok kommunista pártot zavarba hozott a Sztálin és Hitler között megkötött paktum. 1941 áprilisában határozat született az ellenállás folytatásáról és a katonai bizottság megalakításáról a JKP KB keretében, aminek vezetőjévé Titót nevezték ki. A JKP 1941 májusában megtartott tanácskozásán Tito kifejtette a megszállók ellen vívott felszabadító harc koncepcióját, ami a legszélesebb néptömegek és Jugoszlávia minden népének harcát jelentette. A Jugoszláv Királyság gyors bukását a népellenes rendszer árulása és a rothadt burzsoá rendszer csődje okozta. Ekkor következett be az a pillanat, amikor a vezető társadalmi erők cseréje történelmi szükségszerűséggé vált. Mindebből a párt, Tito vezetésével, arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti szabadságért és a forradalmi szociális átalakulásért vívott harc, az újonnan kialakult feltételek között, egységes folyamatot jelent, hogy ez jelenti a közelgő népfelszabadító harc értelmét és tartalmát.

A jugoszláviai népek egyenjogúsága Tito katonai stratégiájának alapjában kapott helyet. A népfelszabadító háború alapvető jellegzetessége az volt, hogy az ország minden részében megvívták, hogy minden nemzet és nemzetiség részt vett benne, mert a saját felszabadításukat biztosító háborúnak tekintették. „Népfelszabadító harcunk — írta Tito 1942-ben — nem lenne ennyire kitartó és ennyire eredményes, ha Jugoszlávia népei nem látnák benne, a fasizmus feletti győzelem mellett, a győzelmet azok felett is, akik elnyomták és elnyomni igyekeznek a továbbiakban is Jugoszlávia népeit... Az a szó, hogy népfelszabadító harc — közönséges szólam, vagy éppen csalás lenne, ha általános jugoszláv érteleme mellett nem tartalmazná a nemzeti értelmet is, minden nép számára külön-külön, vagyis ha nem rendelkezne... azzal a tartalommal, hogy valóban szabadságot, egyenjogúságot és testvériséget hoz Jugoszlávia minden népe számára. Ebben található meg a népfelszabadító harc lényege.”

Tito a munkásosztályból származott és történelmi küldetésének megvalósítása jelentette eszméi irányvételét. Gondolataival és tetteivel azonban mindig azonos módon fordult a dolgozó nép minden rétegéhez. Az úgynevezett parasztkérdés megoldása is helyet kap Tito gazdag kincstárában, amit a jelenkori marxizmusnak adott hozzájárulásai alkotnak. A jugoszláv társadalom összetételéből kiindulva, amiben hatalmas többséget jelentett a parasztság, Tito nagyon korán észrevette, hogy a proletariátus forradalmi pártja csak akkor valósíthatja meg élcsapat szerepét, ha támaszra lel a parasztságban. Ezzel magyarázható az a törekvése, hogy a JKP ismerje meg a falu életét és ott is alakítsa meg szervezeteit. Ez azután lehetővé tette, hogy a parasztságnak rendkívül nagy szerepe legyen a népfelszabadító harcban és a szocialista forradalomban, de hazánk háború utáni fejlődésében is. A haladó szellemű értelmiségben a munkásosztály történelmi szövetségését látta, figyelembe véve alkotói hozzájárulását a jugoszláviai forradalom mindegyik szakaszában. Tito forradalmi stratégiájának egyik meghatározó jegye volt a fiatal korosz-

tályok felkarolása. Az ifjúság volt a támasza minden csatában, de ugyanakkor a fiatalokkal való törődés is állandóan forradalmi mozgalmunk érdeklődésének középpontjában állt. A nőkkel szembeni szektás magatartás elvetése, amire már a háború előtti időszakban sor került, mégpedig Tito érdeméből, döntő mértékben kihatott a mozgósításukra, részvételükre és hozzájárulásukra a felszabadító háborúhoz és az ország háború utáni szocialista önigazgatású fejlődéséhez.

Titónak a felszabadító háborúra vonatkozó stratégiája lényegesen eltért a Komintern állásfoglalásától, hogy hogyan kell vezetni a leigázott népek harcát, miután Németország megtámadta a Szovjetuniót. A Komintern megítélése szerint csak a fasiszta járom alóli felszabadításról lehetett szó, szocialista forradalomról már nem, ezért a megszállók elleni harcot diverziók és szabotázsakciók, esetleg gerillacsoportok révén kellett volna vívni. A JKP számára ez azt jelentette volna, hogy vissza kell szorítani a tömegek szociális-politikai követeléseit, továbbá a forradalom elhalasztását, a leigázott népek felszabadító és forradalmi harca természetzerű egybekapcsolásának megakadályozását. Tito elvetette ezt nézetet, állást foglalt a felkelés és az össznépi háború mellett. A történelem neki adott igazat.

Tito választása, hogy mikor kell kirobbantani a felkelést és megítélése, hogy a néptömegek valóban elfogadják a felkelést, arra alapozott, hogy rendkívül jól ismerte az országban uralkodó helyzetet, tudott a népek megszállók elleni hangulatáról és reálisan ítélte meg a nemzetközi feltételeket, amiben például azonnal rájött a Szovjetunió a fasiszmus elleni harcra való belépésének jelentőségére, továbbá a demokratikus országoknak a fasiszmus leküzdésében játszott szerepükre.

A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg parancsnokaként Tito kidolgozta a fegyveres harc stratégiáját és taktikáját, illetve azt, hogy partizánháborúval kell felkelésre szólítani a népet, aminek össznépi háborúvá kell fejlődnie. Harcunk és forradalmunk erejét a népből merítve, Tito a háborúk történetében először érte el, hogy a partizánosztagokból és hiányos öltözetű, fegyvertelen és kiképzetlen népi harcosokból hatalmas fegyveres erő alakuljon ki, amely a háború végén már csaknem egymillió embert számlált, 60 hadosztályban és más egységekben, ugyanakkor a népfelszabadító harc teljes tartama alatt rendkívül erős megszálló egységeket kötött le — 30—35 megszálló hadosztályt, ezenkívül a quislingek mintegy 200 000 emberét. „Olyan harc volt ez, mondta Tito, amit népeink a Jugoszláv Kommunista Párt vezetésével szervezetten vívtak meg az általános jugoszláv felszabadító mozgalomban, katonai értelemben véve pedig operatív katonaságunk nagyobb egységeibe — brigádokba, hadosztályokba, hadtestekbe, hadseregekbe —, továbbá a partizán- és diverzáns osztagokba voltak beosztva és egybekapcsolták a fegyveres harcot a megszállókkal szembeni ellenállás minden más formájával.” A szabad területeken a mozgalom demokratikus irányvételével összhangban megoldást nyert az élet és hatóság megszervezése is. Bebizonyosodott, hogy ez sorsdöntő jelentőségű volt a népfelszabadító mozga-

lom további eredményeire és győzelmeire nézve, ezenkívül elvezetett az AVNOJ első, majd második ülésének a megtartásához.

Tito, mint főparancsnok, mindig a harci események középpontjában állt, s döntő módon befolyásolta alakulásukat. A második világháborúban ő volt az egyetlen főparancsnok, aki harcot kezdett a fasiszta seregek és a hazai árulók ellen, de egyetlen reguláris katonai egység nélkül, hogy később létrehozza az új hadsereget és az új néphatalmat, ő volt az egyetlen főparancsnok a Hitler-ellenes koalícióban, aki megsebesült az első harci vonalban.

Győzedelmesen vezetve a népfelszabadító harcot és a forradalmat, Tito bebizonyította, hogy egy kis ország is eredményes harcot vívhat a leghatalmasabb imperialista hatalom ellen, ha a felszabadító mozgalom a nép teljes erejére támaszkodik, ha távlatot nyit a nép szabadsága és társadalmi haladása előtt. Ez a felfedezés és ez a tapasztalat a második világháború utáni kolonializmus ellenes harcok évtizedeiben ihletként szolgált számos felszabadító mozgalomban. Ihletforrást fog jelenteni azonban a jövőben is mindenki számára, akik a hegemonia elleni védekezés lehetőségét saját erejükre alapozzák.

A Tito vezette JKP forradalmi stratégiájában, a népfelszabadító harcok tartamának egész ideje alatt, egyesítette a tömegek forradalmi spontaneitását, a legmagasabb fokú politikai és katonai szervezethez. Ez ezután lehetővé tette, hogy minden hazafi, a mozgalom minden egyes tagja, minden harcos és terepi aktivista, hazánk mindegyik nemzete és nemzetisége saját művének tekintse a népfelszabadító harcot és a szocialista forradalmat. „Ki ad nekünk szabadságot, ha magunk nem harcolunk érte” — mondta több ízben is Tito.

A tömegek fegyveres harcba szólításával, ahol a tömegek jelentették a harc alanyát, a felfegyverzett népre vonatkozó marxi elvet, a Tito vezette JKP ismételten tettekkkel igazolta. Ez az elv határozza meg továbbra is, a teljes háború utáni időszakban, védelmi politikánk és doktrínánk egészét. Erre alapozva építette ki Tito, összhangban az állandóan változó és tökéletesedő társadalmi viszonyokkal és feltételekkel, az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem koncepcióját, ami tartós állásfoglalásunkat jelenti a mindenféle agresszió elleni védelemben, a szabadságunk és függetlenségünk ellenségeivel szembeni győzedelmes szembeszegülésben.

A politikai és a katonai stratégia egységére, a nép teljes anyagi és szellemi erejének, a mozgalom, a munkásosztály és a fegyveres erők szintézisére alapozva dolgozta ki Tito azt az eredeti háborús doktrínát, ami a népfelszabadító harc teljes tartama alatt jobbnak bizonyult az ellenség doktrínájánál. Ez a doktrína helyet kapott a fegyveres harc jelenkori stratégiájának minden alapvető meghatározójában. Az ember szerepének és erkölcsi erejének elsődleges szerepe a harcban, a támadó fellépés a kedvezőtlen erőviszonyok között, a teljes jugoszláv térség átváltoztatása egységes harcterré, amit Tito népszerűen a „sünstratégia” metafo-

rával fejezett ki, a háború és a fegyveres harc saját módszereinek rákényszerítése az ellenségre, a manőverezés eredeti formái a stratégiai, sőt operatív bekerítés feltételei között is, elsősorban azonban Tito partizántaktikája — csupán némelyek Titónak, a háborús elmélethez és gyakorlathoz adott hozzájárulásai közül, amelyek még nagyon sokáig tanulmányozás tárgyát képezik világszerte a kutatók és a katonai teoretikusok munkájában. Ily módon Tito katonai műve és hatalmas hozzájárulása a hadvezetéshez, mindinkább a világ tulajdonába megy át, Tito pedig mint katonai teoretikus, hadvezér, stratégia és főparancsnok, kiemelkedő helyet foglal el a történelem legrangosabb katonáinak sorában.

Tito szilárdan abból indult ki, hogy a marxista tudomány nem lehet dogma, hanem a konkrét történelmi helyzetben eszköz az irányvétel és az akció kialakításához. Ezzel összhangban forradalmunk ennek a tudománynak a gyakorlati alkalmazását jelentette olyan sajátos feltételek között, amelyek hazánkat jellemezték. Ezért tudta Tito megtalálni és megszilárdítani az útmutatást azoknak a problémáknak a megoldásában, amelyek hosszú ideig megterhelték a világban a szocialista mozgalmat, különképpen azonban a szocialista országok közötti kapcsolatokat, ezért kezdeményezhette — ellentétben az állam és a párt szerepének nem marxista meghatározásával az átmeneti időszakban, ellentétben az állami és a társadalmi tulajdon nem marxista meghatározásával — az öngazgatás folyamatát, hogy létre lehessen hozni „a közvetlen termelők szabad társulását”. Az öngazgatás jugoszláviai gyakorlata, aminek Tito a stratégiája, tettekkel bizonyította be, hogy a szocializmus leküzdheti saját állami göngyölegét.

Tito számára az öngazgatás, mint a proletariátus diktatúrájának sajátos formája, elsősorban a dolgozók és a polgárok kezdeményezésének felszabadítását, alkotásának feltárását jelentette. A szocialista öngazgatású demokrácia rendszerének kiépítéséért vívott folyamatos harcban, ami több fejlődési szakaszon esett át, Tito gyakran és kitartóan hangsúlyozta azt, ami történelmileg új jellegzetességekkel látja el a társadalom politikai szervezetségének munkás- és népi típusát. Hangoztatta, hogy semmiféle hatalmi szervezet, egyetlen „állami vagy pártgépezet” sem válthatja fel vagy helyettesítheti a dolgozók alkotói erejét és energiáját, amit napi és hosszú távú érdekeik alakítanak ki.

Már a népfelszabadító harc fejlődésének első napjaiban megkezdődik a népfelszabadító bizottságok létrehozása, ami az új néphatalom politikai szerveit és alapját jelentette, a politikai alapot biztosító népfelszabadító frontra támaszkodva. A forradalom fejlődésével a népfelszabadító bizottságok a felszabadított területeken a nép igazi hatalmi szerveivé fejlődtek. Ezek a demokratikusan megválasztott szervek sokrétű szerepet vállaltak a felkelés terjesztésében és szükségleteinek kielégítésében. Az AVNOJ 1943-ban megtartott második ülése megmutatta a világnak, hogy Jugoszláviában már létrejött a gyökeres politikai fordulat, hogy kialakulóban van az új Jugoszlávia, az egyenjogú népek föderációja, amiben a hatalmi rendszer teljes egészében a demokratikus elvekre — a vá-

laszthatóságra és a megválasztottak nép előtti felelősségére alapozott népfelszabadító bizottságokból fejlődött ki.

A szocialista társadalom felé tartó Jugoszlávia fejlődésének útjáról szólva Tito már 1945-ben kiemelte: „Mi új úton, másféle úton haladunk célunk felé, azon az úton, amit a nagy felszabadító háborúval kialakult helyzet állított előtérbe . . . Ez az út nem lehet, nem is kell hogy minden országban ugyanolyan legyen, mint ahogyan azt kijelölték a nagy októberi forradalomban. Nem lenne dialektikus dogmatikus módon felvetni ezt a kérdést.”

Tito gondolatait állandóan áthatotta a munkások és a dolgozók helyzetének javítása a szocialista társadalmi viszonyokban. Annak a törvénynek az elfogadása, ami lehetővé tette, hogy a munkaközösségek vegyék irányításuk alá az állami gazdasági vállalatokat és a nagyobb gazdasági társulásokat, egyben a munkásmozgalom régi jelszavának, „a gyárak legyenek a munkásoké” megvalósítását is jelentette, Tito véleménye szerint „az államnak olyan aktusa volt, ami magában hordozza elhalásának összetevőit, vagyis elhalását, a gazdaságban, egyúttal azonban az igazi szocialista demokrácia létrehozását is a termelésben, ennek révén pedig magában a társadalomban”. Tito a demokrácia állandó kibővítésében látta az egyedüli biztosítékát annak, hogy a szocializmus fejlődni tud, hogy a szocialista forradalom nem kerül a bürokrácia uralma alá. Ezzel kapcsolatban rámutatott, hogy „. . . a termelőeszközök feletti állami tulajdon . . . fokozatosan a társadalmi tulajdon magasabb formájává alakul át, de nem a legmagasabb formává . . .”, hogy „a társadalmi tulajdon kezdeti és fejletlenebb formáinak leküzdésén, az igazi és mind fejlettebb társadalmi formák fejlesztésén . . . át vezet az utunk a szocializmusba”.

A JKSZ VIII. kongresszusán, abból kiindulva, hogy az öngazgatás tanúbizonyságát adta erejének az egyszerű újratermelésben, Tito ismertette azt az erélyes követelményt, hogy a munkások döntsenek a bővített újratermelés eszközéről is, vagyis a társadalmi újratermelés egészéről. Az 1970-ben végrehajtott alkotmánymódosításkor alapvetően fontos volt meghatározni a munkásosztály uralkodó szerepét, ami a „munkásfüggelékekben” jutott kifejezésre, majd a JSZSZK 1974. évi alkotmányában és két évvel később a társult munkáról szóló törvényben került kidolgozásra.

Titónak az a politikája, hogy a saját erőre kell támaszkodni, a dolgozók széles körű kezdeményezésére, a munkás- és társadalmi öngazgatás forradalmi gyakorlatának forrását jelentette. Ezért vált mind gazdagabbá a dolgozók — az öngazgatók közvetlen részvételének minden formája a politikai döntéshozatalban. A munkásöngazgatásnak már az első éveiben előtérbe került az szükséglet, hogy bizonyos változtatásokat kell eszközölni a politikai rendszerben, hogy a közvetlen termelők közvetlenül befolyásuk alá vonhassák a politikai döntéshozatalt. A JKSZ VI. kongresszusán Tito hangsúlyozta a néphatalom szervei decentralizálásának és újraszervezésének jelentőségét, s ezzel kapcsolatban bejelen-

tette a kommunális öngazgatás rendszerének hamarosan bekövetkező fejlesztését. Az 1953-as alkotmánytörvény elfogadása után Tito éppen ebben a vonatkozásban emelte ki megkülönböztetett módon a termelők tanácsa bevezetésének jelentőségét képviselőházi rendszerünkben. Ez a fejlődési irányvétel vezetett el a JSZSZK 1963. évi alkotmányának meghozatalához.

A társadalmi és a gazdasági viszonyok fejlődése megkövetelte a változásokat föderalizmusunk fejlődésében is. A hatvanas évek végén kezdeményezte Tito az addigi alkotmányos megoldások átfogó felülvizsgálásának megkezdését, hogy erősíteni lehessen a köztársaságok és a tartományok helyzetét és funkcióját, hogy a föderáció előjogai közös felelősségük tárgyát alkossa és feltételek alakuljanak ki ahhoz, hogy a községek, a köztársaságok, a tartományok és a föderáció úgy fejlődjenek, mint „a társult munka közössége”. Így azután, az új társadalmi-gazdasági viszonyokkal összhangban, gyökeresen megváltozott és teljesebbé vált a szocialista öngazgatás politikai rendszere. Ezeknek a változásoknak az volt a lényege, hogy a politikai döntéshozatalban a képviselőházi elvről áttértünk a küldöttrendszerű elvre, hogy közvetlenebbül kifejezésre juttathassuk a dolgozók és a polgárok öngazgatási érdekeit. A változásokra való felkészülés keretében kezdeményezte Tito, hogy alakuljon meg az új, legrangosabb állami politikai szerv — a JSZSZK Elnöksége, vagyis az a kollektív testület, amelynek tagjai teljes egyenjogúságot élveznek és alelnökének megbízatása egy évre szól.

Abból kiindulva, hogy a munkásosztály szerepének megszilárdításáért és annak a jogának a megvalósításáért, hogy döntéskörébe vonhassa a társadalmi újratermelés egészét, hosszan tartó harcot kell vívni, de ugyanakkor közvetlen feladat is egyben, továbbá abból kiindulva, hogy a küldöttrendszer fejlesztése utat és módot is jelent a társadalom egészének további demokratizálásához és humanizálásához. Tito kezdeményezte a kollektív munka, döntéshozatal és felelősség fejlesztését, ami mélyrehatóan befolyásolta politikai rendszerünk fejlődését. Hangsúlyozta, hogy a szocialista öngazgatás politikai rendszerének állandó fejlesztése felbecsülhetetlen jelentőségű közösségünk stabilitásában és szilárdságában, védelmi erejében és biztonságában, továbbá nemzetközi helyzetét és tekintélyét illetően.

A nemzeti kérdés megoldása, a nemzetek és nemzetiségek testvérisége — egysége, a nemzeti szabadság és az egyenjogúság biztosítása lényegesen meghatározzák Tito életművét, olyan vívmányok, amelyek tartósan beépültek a jugoszláv szocialista öngazgatású közösség alapjaiba. Tito előtt is érződött már a jugoszláviai népek azon törekvése, hogy mélyleges forradalmi átalakuláson menjen át a formális közösség, hogy valós, igazán testvéri és egységes demokratikus közösséggé alakuljon át, de Tito értette meg jobban és elmélyültebben, mint bárki más ezeket a törekvéseket, s volt bátorsága harcba szólítani nemzetünket és nemzetiségeinket ezeknek a törekvéseknek a megvalósításáért, a szabad és boldogabb létért, ami megfelel saját érdekeiknek. Történelmi szerepet töltött

be a nemzeteink és nemzetiségeink nemzeti identitásának megőrzéséért, illetve a több nemzetiségű szocialista Jugoszlávia állami identitásának megőrzéséért vívott harcban. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy Josip Broz Tito legyen az első és legnagyobb közös történelmi személyisége a jugoszláviai nemzeteknek és nemzetiségeknek, hogy ő legyen újabb kori történelmünk legkiemelkedőbb egyénisége, aki kézjegyével látta el a szocialista együvé tartozást, az emberek és a népek osztály nélküli társadalmába vezető utat.

A jugoszláviai munkásmozgalomban éppen Tito hatására szilárdult meg az új viszonyulás a nemzeti kérdéshez és a nemzetek közötti viszonyok rendezésének módjához. Tito forradalmi tevékenységének kezdetétől harcolt a nemzeti egyenjogúságért. Amikor a JKP élére került, kitartóan harcolt minden nemzet önrendelkezési jogáért, szuverenitásáért és egyenjogúságáért, a szabad népek közötti szabad megegyezésekért és önkéntes társulásokért a jugoszláv föderatív államközösség keretében, továbbá minden nemzeti kisebbség jogainak szigorú tiszteletben tartásáért.

A JKP ötödik országos értekezletén kidolgozott teljes nemzeti egyenjogúság politikája, a megvalósításában tapasztalható következetesség volt a győzelem feltétele és biztosítéka a felkelésben és a forradalomban, a szocialista fejlődés minden vívmányának. Tito mint egyéniség is, úgyszólván azonosult a testvériség—egység jelszavával, hiszen ezt hirderve vívtuk ki győzelmünket. Hangsúlyozta, hogy „... az ilyen egység nélkül, ami egykori győzelmeink záloga volt és minden jövőbeni győzelmünk záloga, mi nem fejlődhattünk volna. Erre az egységre szükségünk van és kell őrizni, mint a szemünk fényét”.

A szocialista Jugoszlávia számára, ahogyan azt Tito mondta, nem jelent dilemmát, mi is a fontosabb — a nemzeti vagy az osztályjelleg. Tito számára egyaránt elfogadhatatlan volt egyiket vagy másikat előnyben részesíteni. Ezt mondta: „Nincs olyan haladó, igazi nemzeti érdek, ami egy időben ne lenne a munkásosztály érdeke is. S fordítva, a 'tisztá' nemzeti érdekekre, a szocialista öngazgatású társadalmon kívüli 'megoldásukra' vonatkozó elmélet lényegében olyan próbálkozást jelent, hogy elszigeteljék a munkásosztályt a nemzetek közötti viszonyok állandó fejlesztéséről.”

Tito mindig arra figyelmeztetett, hogy a forradalom vívmányait éppen állandó fejlesztésükkel lehet megőrizni és megszilárdítani. Eközben hangsúlyozta, hogy a szocialista forradalom a társadalmi életnek egyetlen területén, tehát a nemzetek közötti viszonyokkal kapcsolatban sem lehet elégedett az elértekkel. Tito számára a munkásosztály szerepének erősödése, azoknak a feltételeknek a kialakítása, hogy a dolgozók, határozottan teljes egészében munkájuk és életük feltételeiről, eszközeiről és eredményeiről, a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságát biztosító politika megvalósításáról, egyazon folyamat két oldalát jelentette. A tapasztalat bizonyítja, hogy az öngazgatásilag társult dolgozók jelentik a legerősebb biztosítékát, a legfontosabb kinyilvánítóját a nemzeti kérdésben is a progresszív érdekeknek.

A nemzeti egyenjogúság politikájának megvalósítása harcot követelt mind a nacionalizmus és sovinizmus, mind a nagyállami elképzelések és az unitarista törekvések ellen. Tito sohasem szűnt meg figyelmeztetni arra, hogy a kommunistáknak és a dolgozóknak mindig eszmei-politikai éberséggel kell viszonyulni a nacionalista jelenségekhez, amelyek jugoszláv körülmények között az ellenforradalmi tevékenység legveszélyesebb megnyilvánulását jelentik. A gazdasági megtorpanásokban és a válsághelyzetekben, amelyeket forradalmunk megért, Tito volt az ilyen jelenségek, továbbá a bürokratizmus, az álliberalizmus és a technokratizmus elleni határozott akciók és harc kezdeményezője. A JKSZ XI. kongresszusán, de hasonló alkalmakkor korábban is, Tito arra figyelmeztetett, hogy nem csökkenhet éberségünk sem a föderációban, illetve a köztársaságokban és a tartományokban éledező bürokratikus centralizmus jelenségeivel, sem pedig a helyi bezárkózást mutató törekvésekkel szemben: „Az efféle jelenségek a különféle nacionalista ideológiák malmára hajtják a vizet, a nacionalizmus pedig olyan fedezék, amely az osztályellenesség, valamint a többi reakciós és öngazgatásellenes erő elrejtőzködésére és hatásgyakorlására szolgál. Ebben a hátrahúzó nacionalista és más erők elleni harcban a leghatásosabb fegyver a köztársaságok és tartományok együttműködésének, megegyezésének és megállapodásának elmélyítése.”

Mivel úgy vélte, hogy az emberek közötti szabadság és egyenjogúság nélkülözhetetlen feltétele a szocialista öngazgatású társadalom előrehaladásának, Tito mindig az olyan együvé tartozás biztosításának a szükségességéből indult ki, amiben az ember egyenjogúsága és szabadsága elválaszthatatlan a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságától, s amiben — az önálló és szabad alkotó, az ember szerepe révén — meg is valósul a nemzetek és nemzetiségek szabadsága és önállósága. Ezért is látta a munkásosztály forradalmi harcának lényegét, értelmét és célját a munka, a munkásosztály és az ember felszabadításának folyamatában, a mind humánusabb viszonyokban. Ettől az elvtől vezérelve mindig síkra szállt a nemzetek és nemzetiségek, a köztársaságok és autonóm tartományok közötti egyenjogúság továbbfejlesztése és gazdagabbá tétele, továbbá az ilyen alapokra helyezett egyenjogú viszonyok kiépítése mellett a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban. Tito életének célja és értelme volt egy olyan új társadalom és új világ létrehozása, amit az emberek, a népek és az országok szabadságára és egyenjogúságára alapoznak.

Azon az úton, amelyen szocialista forradalmunk haladt rendkívül bonyolult nemzetközi helyzetben, hatalmas nehézségeket legyőzve az ország háború utáni fejlődésében, a Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt sok történelmi határozatot hozott. Sorsdöntő módon meghatározták a forradalom alakulását fegyveres részének véghezvitele előtt és alatt hozott határozatok, mint amilyenek például: a párt önállósítására és a fasizmus elleni harcra történő felkészítésére, a tömegek kiterjedt forradalmi-demokratikus, antifasiszta mozgalmának megteremtésére, a felkelés kirobbantására és az egyben szocialista forradalmat is jelentő népfel-

szabadító harc melletti állásfoglalásra, a partizánharc és a többszörös túlerőben levő ellenség ellen össznépi háború formájában vívott népfel-szabadító harc taktikájára és stratégiájára, a népfelzabardító bizottsá-goknak az új népi munkás-paraszthatalom legitim szerveivé történő át-alakítására, a föderális egységeknek már a háború folyamán történő megalakítására, az AVNOJ politikai és törvényalkotó csúcstestületté tör-ténő átalakítására, az új állam — a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság — létrehozására, alapvető gazdasági és politikai intézményeinek kiala-kítására vonatkozó határozatok.

Ezek a határozatok a Jugoszláv Kommunista Párt forradalmi kon-cepcióját fejezték ki, ami eltért attól, amit Sztálin hatására a Komintern képviselt. A nézeteltérések kifejezésre jutottak már az első proletárbrigádok létrehozásakor, hogy később a népfelzabardító háborúban kialakított szövetség jellegével, a menekültkormányval és a királlyal szemben kialakított viszonyval, a Jugoszláviában végbement forradalmi változások jellegével, különösképpen az AVNOJ megalakításával és más dolgokkal kapcsolatban jelentkezzenek. Ahogyan később bebizonyoso-dott, a nézeteltérések lényegét az alkotta, hogy eltérő módon tekintet-tünk a szocializmusért vívott harc módjára és útjára, valamint a szo-cialista államok közötti kapcsolatokra.

Éppen ezért csöppet sem mondható véletlennek a Jugoszláv Kom-munista Párt és a Komintern közötti összetűzés 1948-ban. Lényegében a dogmákhoz ragaszkodó és hegemoniára törekvő erők, illetve a társa-dalmi változásokra alkotó módon tekintő és függetlenségre, szabadságra törekvő erők közötti összetűzés volt ez. Mint a JKP főtitkára, tisztse-génél fogva vállalva a legnagyobb felelősséget, Tito merészen úgy hatá-rozott, hogy ellenáll a belső fejlődésünket érintő dominanciának, védve egyúttal a pártnak azt a jogát, hogy egyedül határozzon azokról a kér-désekről, amelyek Jugoszlávia munkásosztályát és népeit érintik. Ez a határozat nemcsak forradalmi fejlődésünkre nézve volt történelmi jelen-tőségű, hanem a nemzetközi munkásmozgalmon belüli viszonyok demok-ratizálására és a szocializmus előrehaladására is a világtörténelmi csele-kedet a jugoszláv szocialista forradalom lényének védelmét jelentette, aminek törvényszerű és eredeti fejlődési útja volt a dolgozók öngazgá-tására, a nemzetek és nemzetiségek teljes egyenjogúságára és az el nem kötelezett politikára alapozott új viszonyok kiépítése. Tito ezzel világ-történelmi jelentőségű folyamatot nyitott meg — a szocialista forrada-lom és demokratikus lényegének rehabilitációját.

A szocializmus elméletét és gyakorlatát Tito új eszmékkel és tettek-kei gazdagította. A jelenkori munkásmozgalomnak újabb ösztönzést adott, ami lehetővé tette, hogy a világfolyamatot jelentő szocializmus fejlődé-sének lényeges tényezőjeként állandósítsa alkotói jellegű tevékenységét. Tito szorgalmazta és döntő mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a gya-korlatban érvényesüljenek a forradalmi és progresszív erők együttműkö-désének és szolidaritásának formái és tartalmi, de a függetlenség, az egyenjogúság, az önkéntesség, a be nem avatkozás elvének, továbbá an-

nak az elvnek a következetes betartására alapozva, hogy minden mozgalom, a történelmi sajátosság méltánylásával, saját munkásosztályának és népének tartozik felelősséggel. Ezek az elvek igazolást nyertek az európai kommunista pártok és munkáspártok 1976-ban, Berlinben megtartott értekezletén is.

A nemzetközi viszonyok alakulásának titói megfogalmazása saját gazdag forradalmi tapasztalatából, a jelenkori világ objektív törvényszerűségeinek megértéséből, a világ mind nagyobb egybekapcsolódásából és kölcsönös függőségéből alakult ki. Abból indult ki, hogy a forradalmi erőknek feltétlenül képeseknek kell lenniük az egész emberi közösség érdekében, a világ, ezzel pedig saját előrehaladásuk nevében is cselekedni. Ellenkező esetben háttérbe szorulhatnak, vagy még zavaró tényezőként is jelentkezhetnek a korszak alapvető történelmi követelményeiben.

Érvényesítve a világközösség valamennyi szubjektumára kiterjedő egyenjogúság és önállóság elvét, Tito felállította a jelenkori világban uralkodó viszonyok antitezisét, amelyekkel ilyen vagy amolyan formában fennmaradt az ember, a nép és az állam leigázása. Ennek révén a titói koncepció olyan értelemben jelentkezik, ami az ember elidegenedési formáinak forradalmi megszüntetését jelenti.

Tito állandóan kiemelte az aktív békés egymás mellett élés elvének egyetemlegességét, de nem csak mint a világbéke biztosításának és az egyenjogú nemzetközi együttműködés fejlesztésének feltételét, hanem a szocializmus fejlődését az egész világon biztosító terek kialakításának feltételét is. Határozottan szembeszállt minden olyan eszmével és törekvéssel, hogy a szocializmust háborúval kell terjeszteni, vagy akár a forradalom exportálásával, az idegen tapasztalatok kényszerítésével. Tito felfogása szerint a szocialista országok és a szocialista mozgalmak közötti kapcsolatok alapvető elveit a következők jelentik — a belső szocialista fejlődés szabadságát, a külső tényezők be nem avatkozását a belső életbe, az egyes mozgalmak és országok fejlődésébe, továbbá önkéntes és egyenjogú együttműködésüket.

Tito szilárdan tartotta magát ahhoz az állásfoglaláshoz, hogy a népeink nemzeti és szociális szabadságáért, hazánk függetlenségéért és biztonságáért vívott harc a legszorosabban kapcsolódik minden nép és ország szabadságáért és függetlenségéért, a világbékéért és haladásért vívott harchoz. Egyenjogú viszonyokat építve ki hazánk nemzeti és nemzetiségei között forradalmunk alapvető eszméi alapján — a testvériség—egység és az élet minden területére vonatkozó mind teljesebb egyenjogúság alapján, hasonló következetességgel küzdött az egyenjogú nemzetközi viszonyokért, az egyenjogú együttműködés politikájáért, szemben a hegemonia és az erő politikájával, az imperializmussal és a gyarmatosítással, a tömbök közötti ellentétekkel és az emberiség nukleáris megsemmisítésével való fenyegetéssel.

Ezeknek a céloknak a megvalósítása érdekében Tito több békeküldetést vállalt, számos hasonlóan gondolkodó embert talált és döntő mér-

tékben hozzájárult a tömbön kívüli országok közeledéséhez. Egyike az elnemi kötelezettségi politika kezdeményezőinek, annak a politikának, ami hatalmas erkölcsi és politikai erőt jelent az erőpolitikával szemben, az el nem kötelezett országok Belgrádban, 1961-ben megtartott első értekezletének szervezője. Részt vett az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek mind az öt értekezletén és rendkívüli szerepet töltött be az elnemi kötelezettség mozgalma platformjának kidolgozásában és széles körű érvényesítésében, a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok demokratizálását szolgáló világmozgalommá történő fejlesztésében, az egységért és cselekvőképességéért vívott harcban.

Az elnemi kötelezettség politikája Tito gondolataiban nem csupán szembeszegülést jelentett a világ globális tömbökre osztottságával, hanem ebben találta meg az együttműködés és a megértés fellendítésének követelményét minden ország között, természetesen az aktív békés egymás mellett élés elve alapján. Ezért lehet egyúttal a tömbökre osztottság lehetséges és történelmileg elkerülhetetlen megszüntetésének pozitív politikai platformja is. Olyan politikáról van szó, ami minden egyes országban lényegesen hozzájárul a kedvezőbb nemzetközi feltételek kialakításához, a társadalmi haladáshoz. A mostani aránytalan nemzetközi gazdasági és politikai viszonyok leküzdésére törekedve, a mozgalom egybekapcsolja a nemzeti felszabadulásért és függetlenségért vívott harcot a társadalmi haladásért folytatott küzdelemmel, és ennek révén újabb távlatokat nyit a fejlődő országok előtt. Ennek révén egyúttal a világfolyamatot jelentő szocializmus tényezője.

Az öngazgatás és az elnemi kötelezettség Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi hiteles felszabadító harcából és szocialista forradalmából nőtt ki. Az elnemi kötelezettség titói politikája kezdettől fogva élvezte minden nemzetünk és nemzetiségünk maradéktalan támogatását, hiszen azt a létfontosságú érdeküket juttatja kifejezésre, hogy saját maguk uralkodjanak sorsuk alakulása felett, hogy a nemzetközi viszonyokban is biztosítsák ennek az érdekeknek a megvalósítását. A szocialista és el nem kötelezett Jugoszlávia, a Kommunista Szövetség — szolidaritást vállalva a forradalmi és felszabadító harcokkal, a népek nemzeti és szociális emancipációjáért vívott küzdelemmel — három és fél évtizede állnak már a nemzetközi békéért és egyenjogú együttműködésért, a népek közötti megértésért és együttműködésért, a nemzetközi problémák békés megoldásáért folytatott küzdelem első vonalában.

Tito történelmi egyéniségének ereje, forradalmi munkássága és államférfiúi előrelátása, felbecsülhetetlen értékű hozzájárulása a békéhez — rendkívül nagy nemzetközi tekintélyt biztosított Jugoszláviának és a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek. Azok az elvek, amelyek mellett Tito kiállt és amelyek a jugoszláv külpolitika tartós meghatározóját jelentik, s mindaz, amit nemzetközi téren Titóval együtt elértünk és amit folytatni fogunk — lényeges meghatározói Jugoszlávia nemzetközi helyzeté, függetlensége és biztonsága szilárdságának a jövőben is.

*

A Jugoszláv Kommunista Szövetség XII. kongresszusát a hatalmas titói életmű eltökélt folytatásának jegyében tartja meg, hiszen ez az életmű egyike azoknak a történelmi jelenségeknek, amelyek tartósan megihletnek minden szocialista és haladó gondolatot és akciót társadalmunkban.

Az elmúlt évtizedekben Tito forradalmi alkotótevékenysége, ami sorsdöntő módon kihatott a mélységes társadalmi átalakulásra Jugoszláviában, ihletett példát jelentett számos ország nemzeti felszabadító, gyarmatellenes és forradalma mozgalma számára, amelyek nemzeti és szociális felszabadulásukért vívták harcukat. Tito nem csak egy forradalom vezetője és a béke építője volt, hanem egyike századunk történelmének legnagyobb és leginkább eredeti formálójának is. Tito forradalmi életműve elkerülhetetlenül magán viseli korának jegyét, de mélységével és erejével túlnőtte korának kereteit is — a jövő felé fordulva — a világ haladó erőinek tulajdona lett.

